

עיונים לשבת פרשת ניצבים וילך עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבירה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבירה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

התשובה והיודוי

הרב שאולי גרינפלד

כשנשוב, הרי שהמצווה היא - **אמירת היודוי**.

בהלכות תשובה עצמם³ התנסח הרמב"ם כך:

"כל המצוות שבתורה, בין עשה בין לא תעשה, אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה, **כשיעשה תשובה** וישוב מחטאו - **חייב להתוודות** לפני הא-ל ברוך הוא, שנאמר: 'איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל בה' ואשמה הנפש ההיא והתודו את חטאתם אשר עשו' זה וידוי דברים. **יודוי זה מצוות עשה**".

גם דברים אלו נראים מתאימים לדברי הרמב"ם בספר המצוות, שהגדיר את המצווה בויודוי, ולא בשיבה מן החטא.

וכן ברשימת המצוות שכתב הרמב"ם לפני ספר המדע, כתוב⁴:

"להתוודות לפני ה' מכל חטא שיחטא האדם, בשעת הקרבן ושלא בשעת הקרבן, שנאמר: 'והתודו את חטאתם אשר עשו'".

הרמב"ם מזכיר רק את היודוי, וכלל לא מזכיר שיש מצווה לשוב בתשובה.

הרי שדברי הרמב"ם מצריכים בירור: האם יש מצווה בעצם השיבה מן החטא, כפי שכתב הרמב"ם בפתיחה להלכות תשובה, או שהמצווה היא רק אמירת היודוי, כפי שבלשון הרמב"ם בשאר המקומות?

בפרשתנו מובאת פרשת התשובה, בה מתואר שאחר שיבואו הקללות ונצא לגלות, נשוב אל ה', וה' ישוב ויקבץ אותנו אל הארץ¹:

"והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה, הברכה והקללה, אשר נתתי לפניך, והשבות אל לבבך בכל הגויים אשר הדיחך ה' א-להיך שמה. ושבת עד ה' א-להיך ושמעת בקלו ככל אשר אנכי מצוך היום, אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך. ושב ה' א-להיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך הא-להיך שמה".

הרמב"ם הקדיש להלכות תשובה עשרה פרקים, שבפתיחתם כתב הרמב"ם:

"מצוות עשה אחת. והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה".

מצוות עשה זו, מובאת ברמב"ם בספר המצוות², בלשון שונה מעט:

"הציווי שנצטוונו להודות בחטאים שחטאנו לפניו יתעלה בדיבור כשנשוב מהם - וזהו היודוי, שיאמר: 'אנא השם! חטאתי עויתי פשעתי ועשיתי כך וכך'. וירחיב הדיבור ויבקש כפרה בעניין זה כפי צחות לשונו".

הרי שבפתיחה להלכות תשובה, הגדיר הרמב"ם שהמצווה היא: 'שישוב החוטא מחטאו', והוסיף על כך הרמב"ם: 'ויתודה' - והיינו שהמצווה היא **השיבה מן החטא**, ונוסף על כך היודוי. בעוד שבספר המצוות הגדרת המצווה היא 'שנצטוונו להודות

1 דברים ל א - ג.

2 עשה ע"ג.

3 א, א.

4 מצוה ע"ג. עמ' פ"ח - פ"ט בתרגום הגאון מהר"י

קאפח.

בתשובה. אבל אם היינו יכולים לדעת שהמקדש
הרהר בתשובה, היא היתה מקודש ודאי!

אלא שצריך להבין, כיון שדעת הרמב"ם שכל עוד
השב בתשובה לא אמר וידוי אין לו כפרה על חטאין,
כיצד יתכן שהוא נהיה צדיק על אף שעוונותיו לא
התכפרו? עונה על כך המנחת חינוך שהכפרה
שייכת לנזקים הרוחניים שנגרמו בעקבות החטא, וכן
לייסורים והעונש שעלולים לבוא בעקבותיו, ודברים
אלו תלויים באמירת הוידוי. אבל לעניין מעמדו של
החוטא כלפי בורא עולם – מספיקה עצם השיבה
מהחטא, גם אם נעשתה בהרהור בלבד, ללא
אמירת וידוי.

אלא שראיתי בספר גט פשוט¹⁰ שכתב שמדברי
הרמב"ם בהלכות עדות¹¹ נראה שדעתו שאין הגזלן
מפסיק להיקרא רשע אלא אם כן החזיר את הגזילה
וגם עשה תשובה. והיינו שדעת הרמב"ם היא, שללא
כפרה אין החוטא מפסיק להיקרא רשע. וזו לשון
הרמב"ם בהלכות עדות:

"פסולי עדות שהן פסולין משום ממון שחמסו או
שגזלו - **אף על פי ששילמו צריכין תשובה**, והרי הן
פסולין עד שיודע שחזרו בהן מדרכן הרע".

הרי מפורש ברמב"ם שכדי לשוב ולהיות צדיק, צריך
גם לשלם וגם לשוב בתשובה!

ונראה שיש לחלק בין 'צדיק' לעניין קידושין, לבין
'צדיק' לעניין עדות. והיינו שאדם שהרהר בתשובה,
אף שעדיין לא השיב את הגזילה ואפילו לא התוודה
עליה, כבר הוא נחשב צדיק בעיני המקום, ועל כן
האשה מקודשת. אלא שלגבי בית הדין, אין לכך
כל משמעות, ועליהם להתייחס אל האדם כרשע,
כל עוד לא נעשו מעשים מוכיחים שיוציאו אותו
מידי רשעותו. וכפי שבית דין מלקים וממיתים את
מי שהתחייב מיתה ומלקות, ואינם מתחשבים כלל
במה שאותו אדם עשה תשובה והתוודה.

תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה!

המבי"ט⁵ מבאר, שלא ניתן להפריד בין השיבה מן
החטא לאמירת הוידוי, אלא שניהם מרכיבים מצווה
אחת. והטעם לכך, שאם אדם אומר את מילות
הוידוי, אך אינו שב מחטאו, הרי שאין לוידוי שלו כל
ערך – הוא כטובל ושרץ בידו. ואם שב מחטאו,
אבל לא התוודה, אמנם הוא כבר נקרא צדיק גמור,
אבל כדי לגמור את מצוות התשובה, עליו לומר את
הוידוי בפיו, כיון שאמירת הוידוי היא גמר המצווה.

המנחת חינוך כתב⁶, שהרמב"ם מחדש שהכפרה
תלויה באמירת הוידוי, שהרי בהמשך דבריו בהלכות
תשובה כתב הרמב"ם:

"וכן בעלי חטאות ואשמות, בעת שמביאין
קרבתיהן על שגגתן או על זדונן, אין מתכפר להן
בקרבנם עד שיעשו תשובה ויתודו וידוי דברים
שנאמר⁷: והתודה אשר חטא עליה. וכן כל מחוייבי
מיתות בית דין ומחוייבי מלקות אין מתכפר להם
במיתתם ובלקייתם עד שיעשו תשובה ויתודו. וכן
החובל בחבירו או המזיק ממונו, אף על פי ששילם
לו מה שהוא חייב לו, אין מתכפר לו עד שיתודה
וישוב מלעשות כזה לעולם, שנאמר⁸: 'מכל חטאות
האדם'".

הרי שדעת הרמב"ם שבלי וידוי אין כפרה.

האם דברים אלו, עומדים בסתירה למה שכתב
המבי"ט, שמי ששב מחטאו נקרא 'צדיק גמור', אף
שלא התוודה?

המנחת חינוך הביא ראיה, שאין סתירה בין הדברים:
הרמב"ם פסק⁹, שהנותן חפץ השווה פרוטה לאשה,
ואומר לה:

"הרי את מקודשת לי בזה... על מנת שאני צדיק,
אפילו רשע גמור – הרי זו מקודשת מספק שמא
הרהר תשובה בלבו".

הרי שדעת הרמב"ם מפורשת, שבהרהור בלבד,
ללא וידוי, אדם הופך מרשע לצדיק. ואמנם
ההלכה היא שהאשה רק 'ספק מקודשת', אבל לא
בגלל שיש ספק אם מספיק הרהור תשובה, אלא
כיון שאיננו יודעים אם האיש שקידש באמת הרהר

10 למהר"ם בן חביב. הראשון לציון השני. נפטר בשנת
תנ"ו. סי' קכ"ג סעיף ב אות ח.
11 י"ב, ד.

5 בקרית ספר מצווה ט"ז תחילת הלכות תשובה.
6 שס"ד אות א.
7 ויקרא ה, ה.
8 במדבר ה, ו.
9 הלכות אישות ה, ד – ה.